Horizon Multidisciplinary Scientific Journal
Journal homepage: https://horizonmsj.com/
ISSN 3135-4890
E-ISSN 3135-4904

Original Research Paper

Məmmədcəfər Cəfərov yaradıcılığında Rus ədəbiyyatının tədqiqi

Nadir İsmayılov
https://orcid.org/0009-0000-4170-9508

[1]*Naxçıvan Dövlət Universiteti, Naxçıvan, Azərbaycan.*

Article history
Received: 12.03.2026
Revised: 19.03.2026
Accepted: 02.04.2026

*Corresponding Author: Nadir İsmayılov, Naxçıvan Dövlət Universiteti, Naxçıvan, Azərbaycan;
Email: nadirismayilov@ndu.edu.az

Xülasə
Bu məqalədə Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığının görkəmli nümayəndəsi Məmmədcəfər Cəfərovun yaradıcılığında rus ədəbiyyatının tədqiqi məsələləri sistemli şəkildə araşdırılır . Tədqiqatın əsas məqsədi alimin rus ədəbiyyatına dair elmi yanaşmasını, xüsusilə realizm konsepsiyasını və Azərbaycan–rus ədəbi əlaqələrinə münasibətini təhlil etməkdir. Bu məqsədə nail olmaq üçün alimin əsas əsərləri əsasında müqayisəli-analitik metoddan istifadə olunmuş, həmçinin müasir ədəbiyyatşünaslıq baxışları ilə paralellər aparılmışdır.
Araşdırma nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, Məmmədcəfər Cəfərov rus ədəbiyyatını yalnız təsir mənbəyi kimi deyil, ümumdünya ədəbi prosesinin ayrılmaz hissəsi kimi qiymətləndirmişdir. Onun realizm anlayışı gerçəkliyin obyektiv bədii inikası, insan və cəmiyyət münasibətlərinin dərin təhlili və ədəbiyyatlararası qarşılıqlı əlaqə prinsiplərinə əsaslanır. Eyni zamanda alim rus və Azərbaycan ədəbiyyatlarını müqayisəli şəkildə təhlil edərək onların paralel və qarşılıqlı inkişaf etdiyini elmi əsaslarla sübut etmişdir.
Nəticə etibarilə, Məmmədcəfər Cəfərovun elmi irsi Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında realizm nəzəriyyəsinin formalaşmasına və ədəbiyyatlararası əlaqələrin öyrənilməsinə mühüm töhfə vermiş, müasir dövrdə də aktuallığını qoruyan metodoloji baza yaratmışdır.

Açar sözlər: *Məmmədcəfər Cəfərov, rus ədəbiyyatı, realizm konsepsiyası, müqayisəli ədəbiyyatşünaslıq, Azərbaycan–rus ədəbi əlaqələri*

Giriş. Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığının inkişafında mühüm xidmətləri olan görkəmli alimlərdən biri Məmmədcəfər Cəfərovdur. Onun çoxşaxəli elmi yaradıcılığı milli ədəbiyyatın tarixinin, nəzəri problemlərinin və dünya ədəbiyyatı ilə qarşılıqlı əlaqələrinin öyrənilməsində mühüm mərhələ təşkil edir. Xüsusilə rus ədəbiyyatının sistemli şəkildə tədqiqi Cəfərovun elmi fəaliyyətində aparıcı istiqamətlərdən biri kimi diqqəti cəlb edir. XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında rus ədəbiyyatına maraq yalnız tərcümə və tanıtma səviyyəsində qalmamış, həm də nəzəri və müqayisəli tədqiqatlar müstəvisində inkişaf etmişdir. Bu prosesdə Məmmədcəfər Cəfərovun rolu xüsusi qeyd olunmalıdır. O, rus ədəbiyyatını yalnız təsir edən ədəbi mühit kimi deyil, ümumdünya ədəbi prosesinin mühüm tərkib hissəsi kimi dəyərləndirmiş, Azərbaycan və rus ədəbiyyatları arasında qarşılıqlı əlaqələrin elmi əsaslarını müəyyənləşdirmişdir. Alimin

© This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.

Horizon Multidisciplinary Scientific Journal 2026, Volume 1 (1): page 75-80
DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.19822243

"Rus ədəbiyyatı tarixi oçerkləri", "Rus klassikləri" və "XIX əsr rus ədəbiyyatı tarixi" kimi əsərləri rus ədəbiyyatının Azərbaycan elmi mühitində öyrənilməsi baxımından fundamental əhəmiyyət daşıyır. Bu əsərlərdə rus klassiklərinin yaradıcılığı problem-tematik, fəlsəfi və tarixi aspektlərdə araşdırılır, realizm metodunun nəzəri əsasları geniş şəkildə şərh edilir.

Məmmədcəfər Cəfərovun elmi yanaşmasının əsas xüsusiyyətlərindən biri realizm probleminə verdiyi xüsusi önəmdir. O, realizmi yalnız bədii üsul kimi deyil, gerçəkliyin obyektiv dərk forması kimi qiymətləndirir. Bu baxımdan onun rus ədəbiyyatına münasibəti XIX əsr rus realizminin estetik prinsipləri ilə sıx bağlıdır. Məqalənin aktuallığı ondan ibarətdir ki, müasir dövrdə ədəbiyyatlararası əlaqələrin yenidən dəyərləndirilməsi, milli ədəbiyyatın dünya ədəbi prosesində yerinin müəyyənləşdirilməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu kontekstdə Məmmədcəfər Cəfərovun rus ədəbiyyatına dair tədqiqatlarının yenidən araşdırılması həm nəzəri, həm də metodoloji baxımdan aktualdır. Məqalənin məqsədi Məmmədcəfər Cəfərovun yaradıcılığında rus ədəbiyyatının tədqiqi məsələlərini sistemli şəkildə araşdırmaq, onun realizm konsepsiyasını təhlil etmək və rus-Azərbaycan ədəbi əlaqələrinə dair müqayisəli yanaşmasını müəyyənləşdirməkdir. Bu məqsədə nail olmaq üçün alimin əsas əsərləri və müasir tədqiqatlar əsasında analitik təhlil aparılır.

Təhlil. Məmmədcəfər Cəfərov Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında yalnız milli ədəbiyyat tarixçisi kimi deyil, həm də rus ədəbiyyatının sistemli tədqiqatçısı kimi mühüm mövqeyə malikdir. Onun elmi irsində rus ədəbiyyatına müraciət təsadüfi xarakter daşımır; bu istiqamət alimin ümumi ədəbiyyatşünaslıq konsepsiyasının əsas tərkib hissələrindən biridir. M.Cəfərov rus ədəbiyyatını Azərbaycan ədəbiyyatına birtərəfli təsir göstərən ədəbi məkan kimi deyil, milli ədəbiyyatların qarşılıqlı əlaqə və zənginləşmə prosesində iştirak edən böyük bədii-estetik sistem kimi dəyərləndirmişdir. Alimin bu sahədə əsas əsərləri sırasında "Rus ədəbiyyatı tarixi oçerkləri" (1939), "Rus klassikləri" (1969) və üçcildlik "XIX əsr rus ədəbiyyatı tarixi" xüsusi yer tutur. AZƏRTAC-ın məlumatında da göstərilir ki, M.Cəfərovun "Rus ədəbiyyatı tarixi oçerkləri", "Rus klassikləri" və "XIX əsr rus ədəbiyyatı tarixi" rus ədəbiyyatının Azərbaycanda öyrənilməsində mühüm elmi mənbələrdəndir. M.Cəfərovun rus ədəbiyyatına münasibətində XIX əsr realizmi əsas nəzəri dayaq kimi çıxış edir. O, rus realizmini yalnız bədii metod kimi deyil, insan və cəmiyyət münasibətlərini dərk etməyin mühüm estetik forması kimi izah edir. İsa Həbibbəyli Cəfərovun realizm haqqında fikrini belə verir: "Realizm sənətkarın şəxsi hisslərinin, ehtiraslarının, fikirlərinin, münasibətlərinin... ifadəsindən daha çox obyektiv varlığı, insanları, insan münasibətlərini öyrənməyi, ictimai ziddiyyətləri, insan xarakterlərini təqdim etməyi, sözün geniş mənasında varlığı, onun bütün incə detalları ilə sənət güzgüsündə əks etdirməyi tələb edir" (Həbibbəyli, 2023, s.8). Münasibətdə M.Cəfərovun realizm anlayışının əsas mahiyyətini açır. Onun fikrincə, realizm yalnız həyat hadisələrini sadəcə təsvir etmək deyil; gerçəkliyi ictimai ziddiyyətlər, insan xarakterləri və sosial münasibətlər sistemi daxilində dərk etməkdir. Bu baxımdan Cəfərovun rus ədəbiyyatı tədqiqlərində Puşkin, Nekrasov, Tolstoy, Belinski,

© This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license

Horizon Multidisciplinary Scientific Journal 2026, Volume 1 (1): page 75-80
DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.19822243

Çernışevski, Hertsen, Ostrovski və Qorki kimi sənətkarların yaradıcılığı yalnız bioqrafik və tarixi ardıcıllıqla deyil, həm də problem-tematik, fəlsəfi və estetik istiqamətlərdə araşdırılır. Bu cəhət Cəfərovun elmi mövqeyini sovet dövrünün bəzi sxematik yanaşmalarından fərqləndirir. Sovet ədəbiyyatşünaslığında rus ədəbiyyatının "aparıcı" və "mərkəzi" rolu tez-tez qabardılırdı. Cəfərov isə rus ədəbiyyatını yüksək qiymətləndirməklə yanaşı, milli ədəbiyyatların daxili inkişaf qanunauyğunluqlarını da nəzərə alırdı. Buna görə onun yanaşmasında rus ədəbiyyatı Azərbaycan ədəbiyyatının üzərində dominant qüvvə kimi deyil, müqayisəli təhlil üçün mühüm estetik və nəzəri məkan kimi çıxış edir. Beləliklə, Məmmədcəfər Cəfərovun yaradıcılığında rus ədəbiyyatının tədqiqi üç əsas istiqamətdə ümumiləşdirilə bilər: birincisi, rus klassiklərinin Azərbaycan elmi mühitində tanıdılması; ikincisi, rus realizminin nəzəri-estetik mahiyyətinin izahı; üçüncüsü, Azərbaycan-rus ədəbi əlaqələrinin qarşılıqlı zənginləşmə prinsipi əsasında araşdırılması. Bu baxımdan Cəfərovun rus ədəbiyyatı ilə bağlı tədqiqatları Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında həm tarixi, həm nəzəri, həm də müqayisəli əhəmiyyət daşıyır.

Məmmədcəfər Cəfərovun rus ədəbiyyatı ilə bağlı tədqiqatlarında realizm problemi mərkəzi yer tutur. Alim realizmi yalnız ədəbi cərəyan kimi deyil, həm də bədii idrakın əsas formalarından biri kimi dəyərləndirmişdir. Bu baxımdan onun rus ədəbiyyatına yanaşması XIX əsr realizminin nəzəri-estetik prinsipləri üzərində qurulmuşdur. Cəfərov realizmin mahiyyətini izah edərkən bədii əsərin gerçəkliklə əlaqəsini ön plana çəkir. Onun fikrincə, realizm həyatın sadəcə təsviri deyil, onun daxili qanunauyğunluqlarının bədii dərkidir. Bu mövqe İsa Həbibbəylinin təqdim etdiyi sitatda açıq şəkildə ifadə olunur: "Realizm sənətkarın şəxsi hisslərinin... ifadəsindən daha çox obyektiv varlığı, insan münasibətlərini öyrənməyi... tələb edir" (Həbibbəyli, 2023, s.8). Bu fikir göstərir ki, Cəfərov üçün realizm yalnız forma deyil, həm də idrak üsuludur. O, rus ədəbiyyatında realizmin formalaşmasını sosial və fəlsəfi inkişafla əlaqələndirir. Bu baxımdan rus realizmi onun üçün ədəbiyyatın cəmiyyətlə münasibətinin ən dolğun ifadəsidir. Nuridə Qənbərovanın araşdırmasında da qeyd olunur ki, Cəfərov rus realizmini sistemli şəkildə təhlil etmiş və bu təhlildə problem-tematik yanaşmanı əsas götürmüşdür: "M.C.Cəfərov rus ədəbiyyatının nümayəndələrinin yaradıcılığını problem-tematik və fəlsəfi aspektlərdə araşdıraraq realizmin nəzəri əsaslarını müəyyənləşdirmişdir" (Qənbərova, 2024, s.12). M.Cəfərovun realizm anlayışında əsas məsələlərdən biri insan və cəmiyyət münasibətləridir. O, rus klassiklərinin yaradıcılığında bu münasibətlərin dərin psixoloji və sosial əsaslar üzərində qurulduğunu göstərir. Məsələn, Tolstoy yaradıcılığı onun tərəfindən yalnız epik təsvir gücü ilə deyil, həm də insanın mənəvi aləminin fəlsəfi təhlili ilə qiymətləndirilir.

Rus realizminin digər mühüm xüsusiyyəti kimi M.Cəfərov obraz sisteminin inkişafını göstərir. Onun fikrincə, rus ədəbiyyatında formalaşmış psixoloji obraz modeli dünya ədəbiyyatında yeni qəhrəman tipinin yaranmasına səbəb olmuşdur. Bu model Azərbaycan ədəbiyyatında da öz təsirini göstərmişdir. Bu baxımdan Cəfərov Puşkin, Nekrasov, Qorki kimi yazıçıların yaradıcılığını yalnız fərdi yaradıcılıq nümunəsi

© This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license

Horizon Multidisciplinary Scientific Journal 2026, Volume 1 (1): page 75-80
DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.19822243

kimi deyil, həm də ümumi ədəbi prosesin mərhələləri kimi təqdim edir. Qənbərova bu barədə yazır: “A.S.Puşkin və N.A.Nekrasovun yaradıcılığı problem-tematik müstəvidə təhlil olunur, M.Qorki isə ədəbi mühit və ideoloji kontekst daxilində araşdırılır” (Qənbərova, 2024, s.14). Cəfərovun realizm konsepsiyasında diqqət çəkən digər cəhət onun bu anlayışı milli ədəbiyyat kontekstində tətbiq etməsidir. O, rus realizminin Azərbaycan ədəbiyyatına təsirini qəbul etsə də, bu təsiri mexaniki şəkildə izah etmir. Əksinə, o, milli ədəbiyyatın daxili inkişaf imkanlarını ön plana çəkir.

Beləliklə, Cəfərovun realizm anlayışı üç əsas komponentdən ibarətdir:

- gerçəkliyin obyektiv bədii inikası
- insan və cəmiyyət münasibətlərinin dərin təhlili
- milli və dünya ədəbiyyatları arasında qarşılıqlı əlaqə

Bu komponentlər onun rus ədəbiyyatına yanaşmasının nəzəri əsasını təşkil edir.

Nəticə etibarilə demək olar ki, Məmmədcəfər Cəfərov rus realizmini yalnız ədəbi metod kimi deyil, həm də ümumi estetik və fəlsəfi sistem kimi şərh etmişdir. Onun bu yanaşması Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında realizm probleminin elmi əsaslarla öyrənilməsinə mühüm töhfə vermişdir.

Məmmədcəfər Cəfərovun ədəbiyyatşünaslıq fəaliyyətində müqayisəli təhlil aparıcı metodlardan biri kimi çıxış edir. O, rus və Azərbaycan ədəbiyyatını qarşılaşdırarkən yalnız təsir məsələsini deyil, həm də bu ədəbiyyatların daxili inkişaf qanunauyğunluqlarını nəzərə alır. Bu baxımdan onun yanaşması klassik “təsir-nüfuz” modelindən fərqlənərək daha çox qarşılıqlı əlaqə və paralel inkişaf prinsiplərinə əsaslanır. M.Cəfərovun müqayisəli təhlillərində əsas diqqət yetirilən məsələlərdən biri obraz sistemidir. O, rus ədəbiyyatında formalaşmış psixoloji obraz modelinin Azərbaycan nəsrinin inkişafına təsirini qeyd edir. Lakin bu təsiri mexaniki qəbul etmir, onu milli xüsusiyyətlərlə əlaqələndirir. Rus klassiklərində, xüsusilə Lev Tolstoy və Fyodor Dostoyevski yaradıcılığında insanın daxili aləminin çoxplanlı şəkildə açılması Cəfərov tərəfindən yüksək qiymətləndirilir. Onun fikrincə, bu model Azərbaycan ədəbiyyatında yeni qəhrəman tipinin yaranmasına təsir göstərmişdir. Bu yanaşma göstərir ki, Cəfərov üçün müqayisə yalnız oxşarlıqları müəyyənləşdirmək deyil, həm də inkişaf istiqamətlərini anlamaq vasitəsidir.

Məmmədcəfər Cəfərov rus və Azərbaycan ədəbiyyatında sosial problemlərin əks olunmasını da müqayisəli şəkildə təhlil etmişdir. Onun fikrincə, hər iki ədəbiyyatda cəmiyyət, insan və sosial ziddiyyətlər əsas mövzu istiqamətlərindən biridir. Rus realizmində kəndli həyatı, sosial ədalətsizlik və mənəvi böhran problemləri geniş şəkildə işıqlandırılır. Azərbaycan ədəbiyyatında isə bu mövzular milli xüsusiyyətlər kontekstində inkişaf etdirilir. Cəfərov realizmin bu xüsusiyyətini ümumi şəkildə belə xarakterizə edir: “Realist ədəbiyyatın əsas məqsədi həyatın ictimai ziddiyyətlərini açmaq və insan xarakterlərini bu ziddiyyətlər daxilində təqdim etməkdir” (Cəfərov, 1969, s.38).

M.Cəfərov rus ədəbiyyatının janr sistemini də Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafı ilə əlaqələndirmişdir. Onun fikrincə, rus romanı və povesti Azərbaycan nəsrində yeni janr formalarının

© This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license

yaranmasına təsir göstərmişdir. Lakin bu təsir də yenə yaradıcı şəkildə qəbul olunmuşdur. Azərbaycan yazıçıları rus ədəbiyyatından yalnız forma elementlərini deyil, həm də struktur prinsiplərini mənimsəmiş, lakin onları milli mühitə uyğunlaşdırmışlar. Qənbərova bu məsələni belə ifadə edir: "M.C.Cəfərov rus ədəbiyyatının janr və struktur xüsusiyyətlərinin Azərbaycan ədəbiyyatında yaradıcı şəkildə mənimsənildiyini göstərir" (Qənbərova, 2024, s.16). Bu fikir göstərir ki, Cəfərov üçün ədəbi əlaqələr prosesi passiv qəbul deyil, aktiv transformasiya prosesidir. Beləliklə, Məmmədcəfər Cəfərovun rus və Azərbaycan ədəbiyyatını müqayisəli şəkildə araşdırması aşağıdakı nəticələri ortaya qoyur:

- rus və Azərbaycan ədəbiyyatları paralel və qarşılıqlı təsir şəraitində inkişaf etmişdir
- psixoloji obraz sistemi və sosial problematika hər iki ədəbiyyatı birləşdirən əsas cəhətlərdəndir
- janr və struktur xüsusiyyətləri milli mühitdə yaradıcı şəkildə transformasiya olunmuşdur
- M.Cəfərovun yanaşması klassik təsir nəzəriyyəsindən fərqli olaraq qarşılıqlı zənginləşmə prinsipinə əsaslanır

Nəticə. Məmmədcəfər Cəfərovun yaradıcılığında rus ədəbiyyatının tədqiqi Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında mühüm mərhələ kimi qiymətləndirilməlidir. Onun elmi fəaliyyətində rus ədəbiyyatına münasibət təsadüfi deyil, sistemli və nəzəri cəhətdən əsaslandırılmış yanaşma üzərində qurulmuşdur. Aparılan təhlil göstərir ki, Cəfərov rus ədəbiyyatını üç əsas istiqamətdə araşdırmışdır: birincisi, rus klassiklərinin yaradıcılığının elmi şəkildə təqdim edilməsi; ikincisi, realizm metodunun nəzəri-estetik əsaslarının izahı; üçüncüsü isə rus və Azərbaycan ədəbiyyatları arasında qarşılıqlı əlaqələrin müqayisəli şəkildə öyrənilməsi. Onun realizm haqqında baxışları xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Cəfərov realizmi yalnız bədii üsul kimi deyil, həm də gerçəkliyin dərk edilməsinin estetik forması kimi izah edir. Bu yanaşma onun rus ədəbiyyatına münasibətində əsas metodoloji baza rolunu oynayır. İsa Həbibbəylinin fikirlərində bu yanaşma açıq şəkildə ifadə olunur: "Realizm sənətkarın şəxsi hisslərinin... ifadəsindən daha çox obyektiv varlığı... əks etdirməyi tələb edir" (Cəfərov, 1973, s.38). Bu yanaşma müasir müqayisəli ədəbiyyatşünaslıq baxımından da aktualdır. Cəfərovun əsərlərində rus ədəbiyyatı yalnız təsir edən tərəf kimi deyil, ümumdünya ədəbi prosesinin bir hissəsi kimi təqdim olunur. Eyni zamanda Azərbaycan ədəbiyyatı da bu prosesdə passiv obyekt deyil, aktiv iştirakçı kimi qiymətləndirilir. Alimin rus ədəbiyyatına dair yazdığı "Rus ədəbiyyatı tarixi oçerkləri", "Rus klassikləri" və "XIX əsr rus ədəbiyyatı tarixi" kimi əsərləri bu sahədə Azərbaycan dilində yazılmış fundamental tədqiqatlar sırasında yer alır. Bu əsərlər yalnız tarixi məlumat mənbəyi deyil, həm də nəzəri düşüncə modeli kimi əhəmiyyətlidir.

Nəticə olaraq demək olar ki:

- Məmmədcəfər Cəfərov rus ədəbiyyatını sistemli şəkildə tədqiq edən ilk Azərbaycan alimlərindən biridir
- onun realizm konsepsiyası Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında mühüm nəzəri baza yaratmışdır
- rus və Azərbaycan ədəbiyyatları arasında əlaqələri qarşılıqlı inkişaf prinsipi ilə izah etməsi onun elmi yeniliyini təşkil edir

© This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license

• Cəfərovun elmi irsi bu gün də aktual olaraq qalır və müasir ədəbiyyatşünaslıq üçün dəyərli metodoloji mənbədir

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Cəfərov, M. C. (1939). Rus ədəbiyyatı tarixi oçerkləri. Bakı: Azərnəşr. 248 s.
2. Cəfərov, M. C. (1969). Rus klassikləri. Bakı: Azərnəşr. 320 s.
3. Cəfərov, M. C. (1973). Seçilmiş əsərləri. Bakı: Yazıçı. 450 s.
4. Cəfərov, M. C. (1950–1960). XIX əsr rus ədəbiyyatı tarixi (3 cild). Bakı: Azərnəşr. I cild – 380 s.; II cild – 400 s.; III cild – 420 s.
5. Qənbərova, N. (2024). Akademik Məmməd Cəfər Cəfərovun ədəbi-nəzəri görüşləri (Avtoreferat). Bakı. 30 s. https://aak.gov.az/upload/dissertasion/filologiya_elml_ri/Nuride_Qenberova___avtoreferat_azerbaycan_dilinde.pdf
6. Həbibbəyli, İ. (2023). Akademik Məmməd Cəfər Cəfərov – ədəbiyyat nəzəriyyəçisi. 22 s. https://www.researchgate.net/profile/Isa-Habibbayli/publication/373544086_AKADEMIK_MMMD_CFR_CFROV_-_DBIYYAT-NZRIYYCISI
7. Azərbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyi (AZƏRTAC). (2023). Akademik Məmməd Cəfər Cəfərovun monoqrafiyaları aktuallığını bu gün də saxlayan əvəzsiz mənbələrdir. https://azertag.az/xeber/akademik_memmed_cefer_ceferovun_monoqrafiyalari_aktualligini_bu_gun_de_saxlayan_evezsiz_menbelerdir-2610551
8. Hashimov Hasangulu, A. (2025). Socio-political reality in historical narratives about the Karabakh khanate. *Revista Universidad y Sociedad*, *17*(4).
9. Valiyev, E. A. (2019). Morphemes which create verb and adjective in Muhammad Fuzuli's poetry. *Актуальні питання гуманітарних наук,(25)*, 69-72.
10. Babazade, Z. (2025). İslam dinində humanizmin: əsaslari, tarixi tətbiqləri və müasir perspektivlər. *Global Spectrum of Research and Humanities*, *2*(5), 21-29.
11. Askerova, K. (2023). The role of modern semantic theories in the teaching and learning process (based on German materials). *JETT*, *14*(1), 167-177.

ABSTRACT

The Study of Russian Literature in the Works of Mammadjafar Jafarov

Nadir Ismayılov
Nakhchivan State University

This article systematically examines the study of Russian literature in the works of the prominent Azerbaijani literary scholar Mammadjafar Jafarov. The main objective of the research is to analyze the scholar's scientific approach to Russian literature, particularly his concept of realism and his perspective on Azerbaijani–Russian literary relations. To achieve this aim, a comparative-analytical method has been employed based on the scholar's major works, along with parallels drawn from modern literary studies.

The research findings reveal that Mammadjafar Jafarov evaluated Russian literature not merely as a source of influence, but as an integral part of the global literary process. His understanding of realism is grounded in the objective artistic reflection of reality, the in-depth analysis of human–society relations, and the principles of inter-literary interaction. At the same time, the scholar demonstrated through comparative analysis that Azerbaijani and Russian literatures developed in parallel and through mutual interaction.

In conclusion, Mammadjafar Jafarov's scholarly legacy has made a significant contribution to the formation of realism theory and the study of inter-literary relations in Azerbaijani literary studies, establishing a methodological framework that remains relevant today.

Keywords: *Mammadjafar Jafarov, Russian literature, concept of realism, comparative literary studies, Azerbaijani–Russian literary relations*

© This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license